

NEWSLETTER

institut
VÁCLAVA
KLAUSE

Dušan Tříška:

25 let od zákona o velké privatizaci

Hana Lipovská:

Keynesovy láhve v Junckerově balíčku

Otázka IVK:

Je ohrožena demokracie a právní stát v Polsku?

(Jan Sechter, Petruška

Šustrová, Ronald

Reuderink, Ivo Strejček,

Tomáš Břicháček, Zdeněk

Koudelka, Jaromír Piskoř,

František Matějka)

Filip Šebesta:

De Gaulle, Schmidt a Thatcherová o imigraci

Jiří Weigl, Marek Loužek:

Zpráva ze semináře o liberalizaci cen

25 let od zákona o velké privatizaci

Dušan Tříška

Národohospodářská fakulta VŠE a FSP/CD-F

Ponecháme-li stranou zcela zásadní význam zajištění politické a makroekonomické stability, vlastní transformace ekonomiky reálného socialismu musí obsahovat zejména dva institucionální pilíře – liberalizaci cen a zahraničního obchodu a dále pak priva-

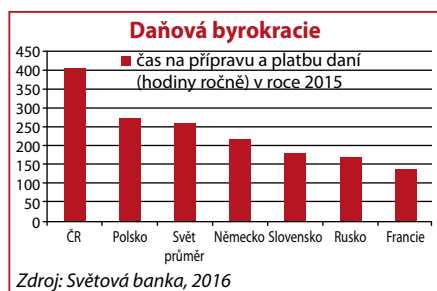
tizaci státního majetku. Ten první pilíř byl diskutován na semináři IVK dne 11. 1. 2016, takže nyní už jen zbývá připomenout datum 26. února 1991, kdy tehdejší Federální shromáždění ČSFR přijalo tzv. velký privatizační zákon završující legislativní přípravu proměny vlastnických poměrů u nás.

V zásadě je všeobecně známo, co všechno uvedeném datu předcházelo. V tabulce proto jen doplním některé události, o kterých se mluví méně často. Pro ilustraci tehdejšího transformačního tempa již jen doplníme datum 1. října 1991, kdy fakticky

Tabulka: Základní mezníky privatizace

26. 12. 1989	V bytě nově jmenovaného Federálního ministra financí na Proseku jsou Václavem Klausem (dále jen „VK“) pověřeni Tomáš Ježek a Dušan Tříška vypracováním výchozího privatizačního konceptu.
20.–22. 2. 1990	VK a členové jeho ekonomického týmu (Dlouhý, Dyba, Tošovský, Tříška) prezentují svou transformační a tedy i privatizační filozofii na první oficiální návštěvě ústavních činitelů v USA.
1. 4. 1990	Paniku ve vládních kruzích vyvolá, když VK přejmenuje jeden z odborů Federálního ministerstva financí (dále jen „FMF“) na <i>Úřad pro dočasnou správu a privatizaci národního majetku</i> (parlamentní levice začíná mluvit o majetkovém puči).
Konec dubna 1990	Vládě ČSFR jsou předloženy dvě varianty postupu při reformě, resp. transformaci ekonomického systému s tím, že VK zatím prohrává s Valtrem Komárkem a českou vládou.
Červen 1990	V parlamentních volbách dobývá VK – v barvách Občanského fóra – Severomoravský kraj, čímž je zahájeno politické drama ohledně jeho postavení v čele FMF.
11. 7. 1990	VK svou pozici udržel a parlament přijímá vládní programové prohlášení s tím, že VK si nechá uložit, aby do 1. září 1990 dopracoval národohospodářskou část tohoto prohlášení.
3. 9. 1990	Den vítězství: Klausův <i>Scénář ekonomické reformy</i> je přijat.
13. 10. 1990	Na Hostivařském sněmu je VK zvolen předsedou Občanského fóra.
27. 10. 1990	V Kroměříži je díky pomoci Vladimíra Mečiara odmítnut návrh Václava Havla a Tomáše Ježka na předkupní práva zaměstnanců v tzv. malé privatizaci.
Říjen 90–únor 91	Zákon o velké privatizaci je projednáván v jednotlivých výborech Federálního shromáždění, ČNR a SNR.
5. 2. 1991	Velká privatizace má být schválena, ale – ještě před vstupem VK do jednacího sálu – je na ni zaútočeno „zprava“, a to „restitučním ultimátem“ předloženým poslanci, kteří se zakrátko stanou základem nově ustavené ODS.
Téhož dne	Ještě v budově Federálního shromáždění sestaví VK pracovní skupinu (Václav Benda, Rostislav Senjuk, Klára Veselá-Samková, Cyril Svoboda, Dušan Tříška), které se podaří hned během následujícího víkendu dosáhnout ohledně restitucí dohody vycházející z rozhodného data 25. února 1948.
21. 2. 1991	Je přijat zákon č. 91/91 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, (velký) restituční zákon.
26. 2. 1991	Konečně dojde i na velký <i>privatizační</i> zákon č. 92/91 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby.

ÚNOROVÝ GRAF IVK

Institut Václava Klause o.p.s.

Šárecká 29

160 00 Praha 6

e-mail: office@institutvk.cz

www.institutvk.cz

IVK – Newsletter

Institutu Václava Klause

Registrace MK ČR E 11024

Periodicita: měsíčník

Datum vydání: 19. 02. 2016

odstartovala kupónová privatizace zahájením prodeje kupónových knížek a známek.

K zákonu o velké privatizaci

Ohledně legislativně technických problémů s vyhotovením dnes připomínaného zákona bychom měli na prvním místě připomenout, že se v uvedené době u nás zachovaly pouze nepatrné zbytky základů práva korporací, a to v zákoníku mezinárodního obchodu. V dobách reálného socialismu byly příslušné otázky řešeny na základě hospodářského zákoníku a zákona o státním podniku. Neboli, skromnost stranou, zákon o velké privatizaci byl – z hlediska právo-naučného – prvním vážným krokem do světa standardní právní úpravy světa obchodních společností.

Tuto snahu lze dokumentovat například na důslednosti, s jakou zákon rozdělil pojmy podnik a majetková účast na podnikání a dále pak pojmy privatizovaný majetek a privatizovaný podnik. Docela jako objevené se pak ukázalo, že řádově jednodušší než prodávat majetek podniku je prodávat akcie, tj. majetkové podíly na akciové společnosti.

Obdobně pionýrské, na tu dobu, bylo rozlišení subjektů, které se na konečném rozhodnutí o každé jednotlivé privatizaci tak či onak podílely. V jejichž výčtu stál na prvním místě navrhovatel privatizačního projektu a dále pak privatizovaný podnik (jeho ředitel), zakladatel podniku (příslušný ministr) a nakonec i orgán, který definitivně rozhodne.

Zákon o velké privatizaci byl prvním vážným krokem do světa standardní právní úpravy světa obchodních společností.

V tomto kontextu měly zásadní význam dvě na sebe navazující skutečnosti. Předně se podařilo prosadit, aby se navrhovatelem projektu mohl stát kdokoli. Za druhé, ostatní jmenované subjekty měly zákonnou povinnost se každým návrhem privatizačního projektu vážně zabývat a v případě odmítnutí návrhu své stanovisko řádně odůvodnit.

Při tehdejších obchodně právním vaku mohla vypadat jako neřešitelná překážka ta skutečnost, že už v důsledku pomlčkové války se Československá federace začala otrásat v základech. Už v té době byly formulovány nejrůznější návrhy na rozdělení státního majetku na dvě národní části a všichni jsme kolem sebe viděli, jak případné spory mohou paralyzovat společnost na dlouhá léta. Stojí tedy za povšimnutí, že dlouho před tím, než se uvedený majetek začal fakticky dělit mezi dva nové státy, to byl náš privatizační zákon, který ve svém § 11 autoritativně rozhodl, že na český, resp. slovenský fond národního majetku přejde:

a) ta část privatizovaného majetku, která se nachází na území příslušné republiky,

b) peněžní prostředky a majetek spočívající v právech a závazcích podle místa organizační složky podniku, s jejíž činností jsou tato práva a závazky spojeny,

c) peněžní prostředky a majetek spočívající v právech a závazcích, jež nejsou spojeny s činností některé z organizačních složek podle podílu vyplývajícího z hodnoty privatizovaného majetku, který na příslušný fond republiky přešel podle písmen a) a b).

Zásadní uvolnění zmíněného problému pak ovšem přinesla až rychlost, se kterou musel být hned v návaznosti rozdělen majetek pro účely první vlny kupónové privatizace. Tu ovšem diskutovaný zákon zavedl do právního řádu poměrně nesměle; v části označené „Investiční kupóny“ jen jakoby naznačil, že za privatizovaný majetek budou moci občané – případně, někdy v budoucnu – zaplatit i jinak než penězi. Jenže: právní dokumenty je třeba číst pozorně a až do konce. To podstatné v nich totiž občas bývá v poznámce pod čarou, případně jako součást tzv. přechodných a závěrečných ustanovení. V případě těch našich přechodných a závěrečných ustanovení se v § 41 můžeme dočíst následující:

(1) Za účelem privatizace i s použitím kupónů vláda České a Slovenské Federativní Republiky a vlády republik vypracují nejpozději do tří měsíců od nabytí účinnosti tohoto zákona zásady, na základě nichž předloží příslušné ústřední orgány státní správy a obce příslušné vládě ke schválení seznamy podniků a seznamy majetkových účastí státu na podnikání jiných právnických osob, které budou zahrnuty do privatizace.

(2) Seznamy podniků předkládané ke schválení obsahují zejména název podniku, sídlo podniku, zakladatele, ocenění majetku a počet zaměstnanců podniku. Seznamy majetkových účastí státu na podnikání jiných právnických osob předkládané ke schválení obsahují zejména název právnické osoby, její právní formu, předmět podnikání a rozsah majetkové účasti státu na tomto podnikání.

(3) Vláda České a Slovenské Federativní Republiky a vlády republik stanoví lhůty pro vypracování privatizačních projektů.

A nakonec se dočkáme i toho, že až už téměř na konci zákona se v § 46, odstavci druhém, říká, že: *Vláda České a Slovenské Federativní Republiky po dohodě s vládami republik stanoví nařízením způsob vydávání kupónů, různé typy kupónů, nabývací cenu kupónů, způsob vyjádření rozsahu nároku na akcie a způsob použití kupónu.*

U vědomí tehdejší politické situace tak Federální shromáždění ve skutečnosti uložilo VK, aby se uvedené agendy ujal.

Tomuto předání moci ovšem předcházela ještě závažnější bitva s nositeli požadavku, aby o každé jednotlivosti nerozhodovala exekutiva, ale parlament. Tj. aby se ohledně každé jednotlivé privatizace rozhodovalo

zákonem, neboli aby se musel ohledně každé jednotlivé privatizace přijmout samostatný zákon. Případně, v té měkčí variantě, aby se privatizovalo na základě „výčtových zákonů“ – dnes nechvalně proslulých z oblasti církevních restitucí.

Zvítězilo tedy exekutivní řešení s tím, že FMF ovšem nezískalo své prominentní postavení zadarmo, ale „výměnou“ za první odstavec zmíněného § 46, který zní na první poslech docela hrozivě: *Právní poměry fondů republik, jejich činnost a způsoby užití jejich majetku upraví zákony národních rad, které rovněž stanoví, ve kterých případech lze majetku fondů republik použít k jiným účelům než k privatizaci.*

Nášim cílem bylo vytvořit trh s vlastnickými právy, který jediný dokáže „optimálního vlastníka“ vyhledat.

Jistý pocit bezpečí v uvedené věci nabíely dvě skutečnosti. Jednak to byl onen postoj slovenské vlády na jednání v Kroměříži a dále se pak začalo ukazovat, že poněkud nevyzpytatelného Augustína Mariána Húsku na pozici slovenského privatizačního ministra brzy vystřídá Ivan Mikloš.

Samozřejmě, ne všechno se v případě našeho zákona podařilo. Za neúspěch například považují otevření cesty částečným privatizacím, kdy bylo jasné, že neprivatizované části zůstanou „zaparkované“ ve Fondu národního majetku, jakoby za účelem případné doprivatizace. Pro připomenutí, my jsme tenkrát prosazovali, aby už v zákoně byl zaveden princip „97+3“, který znamenal, že, pokud má už být podnik privatizován, tak celý bez zbytku, s jedinou výjimkou 3 % akcií, které se „odloží“ pro účely finančních restitučních náhrad. Debakl pak zažil rovněž můj pozdější návrh, aby se zmíněné doprivatizace dosáhlo rozšířením – tehdy již existujícího – obchodního zákoníku o jednu jedinou větu, kterou by v příslušných akciových společnostech odebralo hlasovací právo Fondu národního majetku – tehdy již významně zbytnělému.

Politicko-ekonomické souvislosti

Ty, kteří by v tomto textu postrádali věcný smysl našeho tehdejšího počínání, v zásadě jen odkáží na retrospektivní text, který jsme s VK napsali v roce 2006 (Klaus, V. – Tríska, D.: Polemika se Svetožarem Pejovichem o transformační, tedy neklasické privatizaci: *Politická ekonomie* 54 (2006), č. 3, s. 291–306). V něm se totiž vypořádáváme se třemi mýty tehdejší doby:

Možná ten nejčastější mýtus měl za to, že již první vlastník privatizovaného podniku musí přinést jeho efektivnost. Naopak naším cílem bylo vytvořit trh s vlastnickými právy, který jediný dokáže „optimálního vlastníka“ vyhledat. ▶

Dalším mýtem byla představa, že procesu transformace musí předcházet vybudování *nadvlády práva* nad ekonomikou. Zde si snad vystačíme se známým téměř bonmotem, že: pokud by se někomu, dřív než začne transformovat ekonomiku, podařilo zajistit, aby v ní dobro bylo odměňováno, zatímco zlo bude trestáno, vnučuje se otázka, proč by se vůbec mělo něco transformovat.

Za třetí, naši odpůrci nespatořovali problémy reálného socialismu „v systému“ ale „v lidech“. Podle nich postačí, když budou

na patřičná místa dosazeni čestní, vzdělaní a pracovití jedinci – pravdu a lásku respektující. Jejich doktrínou bylo, že: „my nejsme jako oni a proto si jen předsedneme na jejich židli“. Z metodologického hlediska stojí za povšimnutí, že v zásadě jde o podobné uvažování, které vede k výše diskutovanému požadavku, aby již první vlastník dodal uspokojující efektivnost, nemá-li být privatizace prohlášena za zpackanou. Souhrnně řečeno, post-socialistická teze „není to v systému ale lidech“ umožňuje problémy řešit prostě jen tím, že řídicí pra-

covníci podniku budou odesláni na školení v oboru „vědecký management“, pokud možno zorganizovaného nadnárodními poradci.

Ujišťuji čtenáře Newsletteru, že každé slovo dnes připomínaného zákona je podloženo argumenty uvedeného typu a ty jsou zase dokumentovány na stovkách stran našich analytických a bezprostředně publikovaných textů. Obávám se, že totéž už neplatí pro následné novely původního zákona, ani nemluvě o zbytku naší zaplevelené legislativy. ■

Keynesovy láhve v Junckerově balíčku

Osmdesát let *Obecné teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*

Hana Lipovská
Ekonomicko-správní
fakulta Masarykovy
univerzity

„Chcete-li ale pochopit můj stav mysli, musíte vědět, že, jak sám věřím, píše knihu o ekonomické teorii, která do značné míry převrátí – nemyslím, že okamžitě, ale v průběhu příštích deseti let – způsob, jímž svět uvažuje o ekonomických problémech. Až se moje teorie promísí s politikou, emocemi a vášněmi, nedokážu předvídat, jaký bude její konečný dopad na činy a události... Nemohou od Vás ani od nikoho jiného očekávat, že byste tomu v tuto chvíli věřil. Co se však mě týče, v to, co říkám, pouze nedoufám, ale v hloubi duše jsem o tom zcela přesvědčen.“

Těmito slovy popisoval v lednu roku 1935 John Maynard Keynes v dopise Bernardu Shawovi práci na rukopise své nejslavnější knihy. *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz* vyšla v Londýně přesně před osmdesáti lety, 4. února 1936. Keynes zcela správně předvídal, že *Obecná teorie* způsobí převrat. Přebat, který do dějin ekonomického myšlení vstoupil pod názvem *keynesiánská revoluce*.

Zakopávání lahví

Řada ekonomů a tvůrců hospodářských politik se i dnes, po osmdesáti letech, s *Obecnou teorií* buď zcela ztotožňuje, nebo se proti ní striktně vymezuje. Keynesiánský se stalo nálepkou, která slouží jedněm jako štít a druhým jako odsuzující urážka. Bylo by proto velmi zajímavé vědět, kolik absolutně ekonomických vysokých škol *Obecnou teorii* skutečně četlo. Bylo by ještě zajímavější vědět, kolik verbálních keynesiánců mezi českými, evropskými a americkými politiky jí beze zbytku poro-

zumělo. Obdobně jako Bible a Marxův Kapitál, také *Obecná teorie* je často chybně chápána; studována spíše prostřednictvím spisů jejích vykladačů a Keynesových epigonů.

Nejrůznější socialisté všech stran se pochopitelně neodkazují na matematický aparát Keynesova díla. Ani v nejmenším je netrápí, že Keynes svou teorii tvořil výslovně se zřetelem na krátké období, zatímco dlouhé období ponechával „klasikům“. Ti, kdo jej bezmyšlenkovitě citují, se ani v nejmenším nesnaží vypátrat, co přesně si Keynes představoval pod svým termínem „základní psychologický zákon“. Nejrůznější bílá místa, záhady a tajemná zákoutí *Obecné teorie* zaměstnaly akademické ekonomy na celá desetiletí. Etatisté a demiurgové ovšem tuto knihu po celých osmdesát let chápou jen jako pouhou biankosměnku k bezuzdnému utrácení, zadlužování a stále hlubším vládním zásahům.

Keynes zcela správně předvídal, že *Obecná teorie* způsobí převrat. Přebat, který do dějin ekonomického myšlení vstoupil pod názvem *keynesiánská revoluce*.

Pokud přistoupíme na tuto nekalou hru a zůjme odkaz *Obecné teorie* výlučně na snahu stimulovat agregátní poptávku a řídit ekonomický růst, pak si z celého čtyřsetstránkového díla vystačíme jen s následujícími dvěma odstavci (symbolicky citujeme ze stati, kterou publikoval již v červenci roku 1936 jeden z prvních českých keynesiánců profesor Josef Macek v časopise *Přítomnost* – Macek, J.: Přebatná kniha. Přítomnost, 29. 7. 1936, s. 470–473):

„Kdyby ministerstvo financí naplnilo staré lahve bankovkami, pohřbilo je v přiměřených hloubkách do vyčerpaných dolů uhelných, které by pak dalo zasypat až po povrch sme-

tím z měst, a kdyby pak ponechalo soukromému podnikání podle osvědčených zásad laissez-faire zase ty bankovky vykopávat (právo na to by se ovšem získalo jen zaplacením pachtovného za to bankovkorodé území), tu by nemusilo být žádné nezaměstnanosti a za pomoci dalších přesunů, skutečný důchod společenského celku a také její kapitálové bohatství by bylo o hodně větší, než teď je. Zajisté bylo by rozumnější stavět domy a podobně; ale jsou-li zde politické a praktické nesnáze, to hořejší by bylo lepší než nic.“

Keynesovo zakopávání lahví a stavění pyramid našlo úrodnou půdu v současné krizi rozjitřené Evropě.

„Starý Egypt byl dvojnásob šťastný, a nepochybně tomu vděčil za své pohádkové bohatství, že měl dvojí činnost, totiž stavění pyramid a hledání drahých kovů, jejíž plody, ačkoli nemohly sloužit k uspokojování lidských potřeb spotřebou, nekazily se při nadbytku. Středověk budoval katedrály a zpíval smuteční písně. Dvě pyramidy, dvě mše za mrtvé, jsou dvakrát tak dobré jako jedna; ale ne tak dvě železnice z Londýna do Yorku. Proto my nemáme tak snadné východisko z útrapy nezaměstnanosti.“

Evropská realita

Keynesovo zakopávání lahví a stavění pyramid našlo úrodnou půdu v současné krizi rozjitřené Evropě. Státy Evropské unie zažívají stagnaci, která nemá – minimálně od dob Velké hospodářské krize – období. Několikaleté přešlapování na místě proto vyústilo v další a další gesta beznaděje, proti kterým je dolování lahví s penězi celkem neškodnou zábavou. Nejvýraznějším z těchto gest je patrně Nařízení Evropského parlamentu a Rady 2015/1017 o Evropském fondu pro strategické investice, známější pod názvem „Junckerův plán“. Jakkoli Junc-

ker Keynese explicitně nezmiňuje, mohla by se preambule tohoto *Nařízení* tisknout jako čtvrtá příloha *Obecné teorie*.

Podle textu *Nařízení* klesly investice v důsledku krize o 15 %, což podvazuje ekonomický růst a má negativní dopad na vytváření pracovních míst. K „prolomení bludného kruhu, který vytvářejí nedostatečné investice“ by proto měl přispět nový *Evropský fond pro strategické investice (EFSI)*. Úlohou fondu je ručení za rizikovější investice zejména malých a středních podniků, kterým by obchodní banky úvěr za normálních okolností neposkytly. V praxi to znamená, že se EFSI obchodním bankám zaručí (penězi evropských daňových poplatníků, neboť žádné jiné k dispozici nemá) za vybrané úvěry až do výše 80 %. Jedna z bank působících v České republice k nabídce těchto úvěrů uvádí: „Klienti nemusí prokazovat žádnou podnikatelskou historii a k získání úvěru stačí dobrý podnikatelský záměr. Doposud totiž mohli na českém bankovním trhu běžně získat prostředky maximálně ve výši několika tisíc korun“ (Komerční banka přichází s unikátní nabídkou financování začínajících podnikatelů bez podnikatelské historie. Tisková zpráva KB 21. 1. 2016).

Klasický ekonom předkeynesiánské éry (ku příkladu Frédéric Bastiat) by se bezpochyby okamžitě zeptal: pokud tomuto klientovi nechce půjčit žádná banka své soukromé prostředky, jaký k tomu má asi důvod? Nechce mu snad půjčit proto, že je jí klient nesympatický? Má bankovní úředník něco proti malým začínajícím podnikatelům? Nebo jen nechce dávat všanc svěřené prostředky svých klientů?

Sám Keynes se již dávno zařadil mezi ony „dávno mrtvé ekonomy“, jejichž jsme – jak sám napsal – otroky. Keynesiánství samo však mrtvé není. Ještě dlouho ne.

Podnikatel bez historie je z podstaty věci dlužník rizikovější. Kdyby bylo výhodné půjčit mu milion korun (a to za stejnou úrokovou míru jako prověřeným klientům), banka by to bezesporu udělala – proč by se sama dobrovolně připravovala o zisk? Ručení z prostředků EFSI problém rizikovosti nijak neřeší, pouze přesouvá břemeno rizika z vkladatele příslušné banky na nic netušícího daňového poplatníka. Ve jménu zlepšování investičního prostředí pod zaklí-

nadlem mobilizace investic se tak roztácejí kola dalšího (kolikátého již) zcela zbytečného morálního hazardu.

Junckerův plán přitom hýří nevyčerpatelným optimismem: „Každé euro z veřejných prostředků, které bude fondem mobilizováno spolu se soukromými zdroji, by tedy mělo vytvořit 15 eur celkových investic, k nimž by jinak nedošlo.“

V duchu Keynesovy teorie tedy autoři předpokládají multiplikátor, přičemž 21 miliard z rozpočtu Evropské unie a Evropské investiční banky (zopakujeme si: z rozpočtu daňových poplatníků), by mělo během tří let vytvořit investice v celkovém objemu 315 miliard eur. Aby bylo spojení s Keynesem dokonalé, má být další z dílků investiční skládačky – *Evropský portál investičních projektů* – uveden v život právě v únoru tohoto roku. Osmdesát let od vydání *Obecné teorie*.

Letos v září si připomeneme ještě jedno keynesiánské výročí – 75 let od úmrtí Lorda Keynesa. Sám Keynes se již dávno zařadil mezi ony „dávno mrtvé ekonomy“, jejichž jsme – jak sám napsal – otroky. Keynesiánství samo však mrtvé není. Ještě dlouho ne. ■

OTÁZKA IVK

Je ohrožena demokracie a právní stát v Polsku?

Jan Sechter
velvyslanec ČR
v Rakousku,
velvyslanec ČR v Polsku
v letech 2008–13

V Polsku demokracie ohrožena není. Vítězná strana Právo a spravedlnost realizuje program, který před volbami nijak nezakrývala. Změny zákonů možná překvapily svou důsledností, ale vláda návrhy zákonů veřejně diskutuje a projednává je parlamentní cestou. Některé, pravda, ve velmi zrychlené formě. Opozici v Sejmu a v Senátu nikdo neumlčuje, v polských městech pokojně demonstrují odpůrci změn pod hlavičkou „Výboru na obranu demokracie“. Nesourodé hnutí kromě protestů konsoliduje různé proudy ve společnosti, které kvůli propadu levice ve volbách nemají reprezentaci v parlamentu.

Veřejnoprávní model řízení televize ani v Polsku ani jinde na světě není jediný správný a určitě by mělo platit, že patří k legitimní diskusi hledání modelu lepšího. Vláda se rozhodla pro model typu, který známe v ČR třeba u Národního divadla. Je určitě rizikem pustit se do přímého vlivu nad řízením televize. Přesto jej vládní stra-

na podstoupila a je tedy jasné, že nebude-li model úspěšný, bude mít Polsko v příštích parlamentních volbách opět zajímavé televizní a rozhlasové téma. Svoboda šíření názorů však v médiích určitě ohrožena nebude.

Je však sporné, jestliže Evropská komise chce krátce po volbách v Polsku začít sledovat stav právního státu. Vůči členským státům by se Evropská komise měla chovat zásadně jako politicky neutrální grémium, zejména jde-li o vnitrostátní právo. Na tom nezměnila nic ani Lisabonská smlouva. Chybějící pravomoci v postupu proti Polsku Evropská komise odvozuje z čl. 2 Smlouvy o Evropské unii, který v obecné rovině popisuje evropské hodnoty a může zahájit podle čl. 7 SEU řízení proti Polsku. Proti hodnotám se určitě v Polsku vláda neprovinila.

Řízení, financování a kontrola veřejnoprávních médií a způsob, jakým vláda řeší chaotickou situaci v Ústavním soudu, která začala již před volbami tím, že Sejm vbral do ústavního soudu více soudců, než v něm bylo volných míst, patří výlučně do pravomoci členského státu. Přesto někdy na jaře EK zveřejní zprávu o stavu polské demokracie. Snad bude tehdy už jasné, že suverénem ke změnám v Polsku je a zůstá-

vá polský volič a nikdo jiný jej nahrazovat nemůže.

Petruška Šustrová
novinářka

Demokracie ani právní stát v Polsku ohroženy nejsou. Je ovšem velmi zajímavé, jak na výsledky podzimních polských parlamentních voleb reagovala významná část evropských médií i řada politiků. Nejjednodušeji by se patrně dalo říci, že volby výrazně vyhrála strana, které tito komentátoři nefandí, takže rádi opakují argumenty stoupců polské předchozí vládní formace.

To, na co kritici současné polské vlády poukazují, především tahanice o ústavní soudce a změny v médiích, je totiž složitější, než se na první pohled zdá. Pokud jde o média, kritici naprosto pomíjejí, že se vedení polských veřejnoprávních médií měnilo při každé změně vládní garnitury, ale pokud si vybaví, na hromadné propouštění a odchody novinářů před osmi lety, kdy volby vyhrála strana Občanská platforma, nikdo nijak

zvlášť nereagoval. Tentokrát se o „čistkách“ skutečně nedá dost dobře mluvit, ale přesto mnozí hovoří o ohrožení svobody tisku.

Pokud jde o Ústavní soud, jde o to, že minulý parlament bezprostředně před skončením svého funkčního období zvolil pět ústavních soudců, ač dvěma ze stávajících ještě nekončil mandát, jak ostatně uznal i sám Ústavní soud. Ze představitelů Práva a spravedlnosti postupovali rovněž nevhodně, byl až důsledek. Jistě nemilý.

A pak je tu další dosti podstatná věc: o Polsku se za jeho hranicemi často mluví způsobem, který svědčí o neporozumění. Některé pojmy prostě v polském kontextu znamenají něco jiného, než na co jsme zvyklí od nás. A každému, kdo o Polsku něco ví, muselo být jasné, že tak hlasitá kritika nové vlády vyvolá v zemi nevoli. Poláci jsou velmi citliví na jakýkoli diktát – což ovšem vůbec neznamená, že jsou protievropští. Jen chtějí mít na evropské scéně postavení, které odpovídá velikosti a významu Polska.

Ronald Reuderink
politický analytik,
Nizozemí

EU, tj. francouzsko-německé kondominium, uplatňuje taktiku „rozděl a panuj“ (divide et impera) na úkor malých zemí.

Německá kancléřka Angela Merkelová v roce 2015 pozvala do Německa imigranty/uprchlíky, aniž by konzultovala ostatní země EU. Porušuje úmluvu o uprchlících, porušuje smlouvu o EU, a to nikoli pouze její literu, ale i jejího ducha. Porušuje Dublinskou úmluvu. Nechává zadupávat některé části schengenské hranice a dopouští, aby imigranti zaplavovali velké oblasti schengenského území. A které smlouvy EU dávají Německu právo činit výše uvedené? Porušovat tolik ustanovení tolika smluv? Žádám.

V Polsku byly sdělovací prostředky po velmi dlouhou dobu ovládnuty jednou či více stranami a byly velmi tendenční a podporovaly EU. Ale dokud podporovaly EU, nebyl žádný důvod ke znepokojení. Dokud vláda a sdělovací prostředky podporovaly EU, neobjevil se ze strany EU žádný protest proti porušování ustanovení a smluv.

Ale nyní vane v Polsku jiný politický vítr a nová vláda mění ve své vlastní zemi pravidla týkající se sdělovacích prostředků, přičemž jednostranná televize a rozhlas jsou nahrazovány novou televizí a rozhlasem, které nepodporují EU. Možná jsou dokonce jednostranně zaměřeny proti EU. Ano, v tom okamžiku EU náhle začne být aktivní a chce zbavit Polsko jeho práva hlasovat!

Bude Německo zbaveno svého práva hlasovat z důvodu výše zmíněných, mnohem závažnějších záležitostí? Kdepak, Německo může v tichosti porušovat mnoho smluv EU a jiných dohod (včetně Vídeňské úmluvy o smluvním právu).

Mé požadavky: Nejprve žádat, aby bylo z výše uvedených důvodů odebráno právo hlasovat Německu a Francii. Za druhé odebrat právo hlasovat v rozporu s mezinárodními smlouvami zemím s vládami, které podporují EU. A nakonec za třetí odebrat právo hlasovat v rozporu s mezinárodními smlouvami zemím s vládami, které nepodporují EU.

Ivo Strejček
člen správní rady IVK

Na první pohled je odpověď snadná a rychlá – demokracie a právní stát v Polsku ohroženy nejsou. Vždyť vládu sestavila politická strana, která v posledních parlamentních volbách zvítězila. Parlamentní volby v Polsku byly svobodné, voliči si své zástupce vybrali bez donucení na základě předložených programů. Vítězové se ujali moci a kontrolování polským parlamentem, plní očekávání té části polské veřejnosti, která je volila. Počínají si tak jistě i s vědomím, že i oni budou za pár let občanům skládat účty. Takže jaképak ohrožení demokracie a právního státu?

Události nejen posledních týdnů mě ovšem přesvědčují o tom, že demokracie a právní stát v Polsku opravdu ohroženy jsou. A nejen tam. Ne ovšem počínáním polské (či jiné) vlády, ale panovačným a nadřazeným vměšováním evropských institucí do záležitostí Polska. Chtěl bych říci suverénního Polska, ale právě nynější „mistrování Polska evropskými institucemi a jejich elitami“ ukazuje, že žádný členský stát EU již dávno není vlastním suverénem. Ani Polsko, ani Maďarsko a ani nikdo další, kdo se nelíbí členům Evropské komise a Evropského parlamentu, kdo je kritický k počínání evropských institucí, kdo je na základě přání voličů odhodlán plnit program obrany národních zájmů a kdo tudíž nebude připraven servilně se podřizovat agresivnímu bruselskému moralizování a kázání o jakýchsi (Bruselem nadirigovaných) evropských hodnotách. Ano, v tomto slova smyslu jsou demokracie a právní řád ohroženy – nejen v Polsku, kdekoliv v EU.

Klasické pojetí západní demokracie vždy důsledně odvozovalo svoji legitimitu od svobodně vyjádřené vůle občanů a legitimita demokratických institucí se odvíjela od občanské kontroly prostřednictvím

voleb. Ne, nemyslím si, že je ohrožena demokracie v Polsku skrze způsob vládnutí tamní vlády. Jsem si jist, že je ohrožen evropeismem infikovaný prostor kdysi prosperujících evropských demokracií.

Zpochybňování legitimacy rozhodnutí současné polské vlády a polského Sejmu Evropskou komisí a Evropským parlamentem beru jako jeden z nepřijatelných příkladů útoku postnacionální ideologie na demokracii národních států a jako další důkaz vymírání demokracie v celém západoevropském prostoru.

Tomáš Břicháček
právník a publicista

Ohrožením demokracie a právního státu v Polsku je leda samo nedůstojné popotahování a pranýřování této země ze strany Komise. Nová polská politická reprezentace získala pro svůj program silný mandát v demokratických volbách. Co je zásadní, konkrétně reformy ústavního soudnictví a veřejnoprávních médií, které se Bruselu nezamlouvají, jsou čistě vnitrostátní záležitosti mimo působnost práva EU. Unijní administrativa pro své vtíravé angažmá postrádá jakoukoli legitimitu a jakékoli zmocnění v zakládacích smlouvách EU. Rozehrála hru s falešnými kartami, v níž je „rule of law“ jen zástěrkou jejich expanzivních mocenských ambic.

Celý tzv. „nový postup EU pro posílení právního státu“, jež Komise jednostranně vyhlásila v březnu 2014 za éry Redingové, a který na Polsku poprvé zkouší v praxi, nemá oporu v primárním právu. Jde o snahu zneužít koncept společných hodnot Unie vyjmenovaných v čl. 2 Smlouvy o EU (SEU), respektive mimořádný mechanismus podle čl. 7 SEU umožňující pojmenovat a sankcionovat stát, který tyto závazně porušuje. Společné hodnoty mají pro centralisty ten půvab, že zavazují členské státy obecně, bez ohledu na to, zda se pohybují v poli působnosti EU. Komise se snaží roztáhnout mechanismus čl. 7, zaujmout v něm rozhodující roli a využít jej jako nástroj pro vměšování se do vnitrostátní politiky a prosazování vlastní politické linie bez ohledu na hranice kompetencí Unie.

Proti tomuto postupu by se měl ohradit každý, komu osud demokracie a právního státu v Evropě skutečně leží na srdci. Manévry Komise s „rule of law“ je třeba utnout v základu. Nenechme bruselskou nevolnou garnituru přezkušovat národní parlamenty z demokracie! Jakýkoli jiný výsledek by znamenal, že chuť Bruselu zasahovat touto cestou do vnitrostátních záležitostí bude posvěcena a povzbuzena.

Zdeněk Koudelka
ústavní právník

Podstatou demokracie je vláda na omezený čas. Nyní v Polsku vládne Právo a spravedlnost. Po čtyřech letech se voliči vysloví, zda opět svěřit vládu mu či jinému. Záminkou útoků na Polsko jsou změny v ústavním soudnictví. Poprvé byl ústavní soud zakotven v Československu a Rakousku 1920. Ústavní soud není v Británii, Dánsku, Nizozemí a řadě dalších států EU. I kdyby Polsko zrušilo Ústavní tribunál a jeho pravomoci přeneslo na jiné orgány, učinilo by jen to, co je jinde.

Nový polský zákon stanoví, že Ústavní tribunál musí při vyslovení neústavnosti zákona jednat za přítomnosti 13 z 15 soudců a pro přijetí nálezu musí být nejméně dvě třetiny soudců, tedy 9. U nás musí být při rušení zákona přítomno 10 soudců z 15 a pro návrh musí hlasovat též nejméně 9 soudců. Pro kárné řízení s ústavním soudcem u nás je nutná účast 12 členů – o jednoho méně než v Polsku. Polská úprava stanoví, že přítomen jednání musí být předseda či místopředseda Ústavního tribunálu. To stanovil i zákon o československém Ústavním soudu z roku 1920. Nová polská úprava zrušila možnost, aby o neústavnosti zákona rozhodl prostou většinou jen pětičlenný senát Ústavního tribunálu. Dříve, v rozporu s polskou ústavou, jež pro rozhodnutí Ústavního tribunálu vyžaduje většinu soudců, mohli zákon rušit jen 3 soudci z pětičlenného senátu z celkových 15 soudců.

Tvrzení europoslance Stanislava Polčáka (TOP 09) v pořadu Události, komentáře (ČT 24, 19. 1. 2016), že polská vláda odmítla publikovat rozhodnutí polského Ústavního tribunálu z 9. 12. 2015 o ústavnosti dřívější novely zákona o Ústavním tribunálu, je nepravdivé. Tuto lež potvrdil premiérův tajemník pro evropské záležitosti Tomáš Prouza. Ovšem rozhodnutí bylo publikováno již 18. 12. 2015 v č. 2147/2015 Dzenniku Ustaw. Porovnejme nález našeho Ústavního soudu č. 299/2015 Sb. Datum rozhod-

nutí je 15. 9. 2015, datum ústního vyhlášení 23. 9. 2015, datum publikace v naší Sbírcce zákonů je až 10. 11. 2015. Zatímco Polsko se vyčítá publikace po 9 dnech, u nás se to též publikuje po měsících.

Často dochází k zbožštění ústavních soudů. Ty však nejsou dílem Božím, netřeba se jim klanět jako zlatým telatům. Jsou to státní orgány a je věcí Polska, jak si své orgány uspořádá.

Jaromír Piskoř
vydavatel časopisu
Polsko dnes

Trochu mi debata o porušení demokracie a právního státu v Polsku připadá jako debata o chuti polských rajčat. Jsou jiné než české. Dokonce chutnají jinak než rajčata z jiných evropských zemí. Je to pravděpodobně odrůdami, podnebími či uměle chovanými čmeláky, jejichž vysazení se promítá na kvalitě a množství úrody. Už pár kilometrů za českými hranicemi můžeme vidět v mentalitě i chutích obyvatel rozdíly. Nejsou to ale rozdíly, které by znamenaly, že citlivost Poláků na případné porušení demokracie či právního státu je jiná než naše. Naopak, jejich zkušenosti se státem nedemokratickým a neprávním jsou velmi drsné. Polskou vládní většinu stále podporuje více než třetina voličů rozhodnutých volit a opozice je rozdrobená.

Po demokratické změně vlády v Polsku se někteří tamní neúspěšní politici rozhodli jít cestou „donášení“ do Bruselu a organizování pouličních protestů. Výsledky jsou známy. Evropská komise zkoumá, zda je polské rajče v normě. Nebude-li, zasáhne. Právně nemůže, ale nevíme, kolik klacků pod nohy Polákům případně vhodí. Na polských náměstích se scházejí demonstranti a opoziční politici k nim hovoří. Dělá to čas od času i vládní uskupení před svými stoupenci. Hádají se pak, kdo měl na své demonstraci víc lidí. Rajčata po sobě neháží. Polská jsou chutná a v zimě drahá.

Ti většinou zvolení dosadili místo bývalého poslance Unie svobody do čela veřejnoprávní televize bývalého poslance PiS. Polský

prezident rozehrál partii s tamním Ústavním soudem a oba tábory mají trochu másla na hlavě. Přetahují se o nastavení formálních regulí. Prezidentovi jde o to, aby opozice neblokovala prostřednictvím Ústavního soudu třeba i zákon o hustotě protlaku. V evropských zemích běžné. Jediné v Evropě nezvyklé je rychlost, s jakou polská vládní většina změny dělá. Stále ale jde o hádky opozice a vládní většiny. Kolik a jakých přídavek na dítě, jaký bude rozpočet či jaké daně.

Demokracie a právní stát v Polsku ohrožen není. To, že je trochu jiný, neznamena, že je nechutný. Až budete v Polsku, ochutnejte místní přírodní rajčata.

František Matějka
místopředseda
Svobodných

Polské volby ukázaly v plné nahotě totalitní smýšlení řady politiků. Předseda Evropského parlamentu socialista Martin Schulz označil volby za obdobu státního převratu. Proti výsledkům by podle něj mělo zasáhnout vedení EU a přivést Poláky zase na správnou cestu. Zjevně si osvojil slova Josifa Vissarionoviče Stalina: „Myšlenky jsou mocnější než zbraně. Nedovolili jsme našim nepřátelům mít zbraně, proč bychom jim měli nechat myšlenky.“

Co se stalo? Nejvyšší suverén Polska, občan, si svobodně vybral. Zvolil tak přesvědčivě, že vítěz dosáhl na ústavní většinu. A to si dovolil občan dost. Místní volby dosavadní před Bruselem ohnuté vlády podpořil konzervativní stranu Právo a spravedlnost. Unie s jejími novodobými budovatelskými pětilátkami, dvacetilátkami a Potěmkinovými vesnicemi v podobě prázdných evropských hodnost, cíleně gumujících celé státy a národy, dostala zase jednu za uši. Ne, v Polsku zcela jistě nedošlo k ohrožení demokracie a základů právního státu. Došlo k projevu svobodné vůle národa. Vůle, která je jen v rozporu s prázdným a dutým „více Evropy“, což mělo za následek paniku v nejedné europeistické hlavě.

Problém není Polsko. Problém je eurounijní socialismus, jehož představitelé šlapou po občanských svobodách a národních státech, které budovaly minulé generace a my je máme jen ve správě pro generace příští. Plošná presumpce viny se stala denním chlebem s cílem ovládnout celé národy, odosobnit je a vybudovat nového nadobčana, jak to zamýšleli Hitler i Stalin. Jen cesty jsou jiné, sofistikovanější, skryté a o to více podlé, útočící skrze falešnou sdílenou solidaritu a odpovědnost na nejnižší pudy místo použití zbraní. Vivat Polsko!

Předplatné na rok 2016

instit
VÁCLAVA
KLAUSE

Předplatné IVK zahrnuje pravidelný newsletter, sborníky a ostatní publikace, pozvánky na semináře.

Základní cena předplatného je 660 Kč.
Studentské předplatné 330 Kč.

predplatne@institutvk.cz

De Gaulle, Schmidt a Thatcherová o imigraci

Filip Šebesta
Institut Václava Klause

Na nebezpečnost postojů současných evropských politiků k masové migraci upozorňujeme v IVK již velmi dlouho. Ne vždy však bývaly tyto lehkovážné, ale hlavně pro evropské státy do budoucna ničivé postoje k imigraci do Evropy mezi evropskými politiky běžné. Zajímavým historickým dokladem toho budiž následující tři postoje významných osobností minulosti k imigraci do jejich zemí.

Tři rozdílní vrcholní politici, vycházející z různého hodnotového rámce a různých národních tradic svých politických systémů, ve třech různých zemích a ve třech odlišných časových údobích. Jejich společným jmenovatelem je ale hájení v prvé řadě zájmů vlastního státu a národa a až poté všeho ostatního a také pocit, v těch dobách patrně ještě zcela přirozený a intuitivní, že národní stát vytvořený okolo jejich národa, ať jej již definují různé politické tradice jakkoli, není anachronismus a relikv, kterého je třeba se definitivně zbavit, ale naopak pro politickou demokracii a svobodu nezbytná entita, kterou má cenu hájit.

Charles de Gaulle:

„Myslíte si snad, že Francie může absorbovat deset milionů muslimů, kterých bude zítra dvacet milionů a pozití čtyřicet?“

Nikoli vizionářské, ale naopak zcela přirozené a normální postoje tří evropských státníků k migraci, *Charlese de Gaulla*, *Helmuta Schmidta* a *Margaret Thatcherové* přinášíme jen s krátkým uvozením bez dalšího komentáře.

Charles de Gaulle, prezident Francie v letech 1959–1969, řekl v době masivních operací proti povstalcům za alžírské války (v březnu 1959) toto: „Je velmi dobře, že existují žlutí Francouzi, černí Francouzi, hnědí Francouzi. Dokazuje to, že Francie je otevřená všem rasám a že má univerzální poslání. To vše ale jen za podmínky, že zůstanou malou menšinou. Pokud ne, Francie nebude více Francií. Jsme především evropští lidé bílé rasy, řecké a latinské kultury a křesťanské víry.“

Nevyprávějte mi historky, muslimové, běžte se na ně podívat. Uvidíte je v jejich turbanech a džezabách (dlouhé košile).

Uvidíte, že to nejsou Francouzi. Ti, kdož jsou obhájci integrace, mají mozek kolibříka. Jen si zkuste smísit olej s octem. Zatřeste láhvi. Po chvíli se od sebe opět oddělí. Arabové jsou Arabové, Francouzi jsou Francouzi. Myslíte si snad, že Francie může absorbovat deset milionů muslimů, kterých bude zítra dvacet milionů a pozití čtyřicet? Kdybychom je integrovali, kdybychom ze všech Arabů a Berberů z Alžírsko udělali Francouze, zabránili bychom jim, aby přesídlili do Francie? Vesnice, ze které pocházím, by se dál nejmenovala Colobey dvou kostelů (Colombey-les-Deux-Églises), ale Colombey dvou mešit (Colombey-les-Deux-Mosquées)!”

Helmut Schmidt, spolkový kancléř SRN v letech 1974–1982 v rozhovoru pro Frankfurter Rundschau z 12. 9. 1992 řekl: „Představu, že moderní společnost musí být schopna se etablovat jako multi-kulturní s co nejvíce kulturními skupinami, považuji za scestnou. Z Německa s jeho tisíciletou historií od Otty I. nelze dělat rozpouštědlo. Z Francie, Anglie, ani z Německa nelze dělat přistěhovalecké země. To společnosti neunesou... Představu, že lze více kultur naskládat vedle sebe, jsem vždy považoval za absurdní. Protože žijeme v demokracii, musíme se alespoň trochu řídit tím, co chce společnost, a ne tím, co si vymysleli profesori. Dělat z Německa přistěhovaleckou zemí je absurdní. Může se stát, že budeme zaplaveni.“

Helmut Schmidt:

„Dělat z Německa přistěhovaleckou zemí je absurdní. Může se stát, že budeme zaplaveni.“

Margaret Thatcherová, ministerská předsedkyně Spojeného království napsala v roce 1983 v odpovědi na dopis Lorda Bethella o polských a dalších východoevropských žadatelích o azyl následující: „...Při posuzování žádostí o azyl a uznání statutu uprchlíka posuzujeme žadatelovo osobní i rodinné zázemí, abychom zjistili, zda čelí politickému, náboženskému, sociálnímu nebo ekonomickému pronásledování, ale zároveň bereme v potaz povahu společnosti, v níž žadatel normálně žije. Pro žadatele proto není dostačující předložit jako důkaz své perzekuce obtíže, kterým může být dotčený obecně vystavován ve své vlastní zemi; to, co hledáme, je důkaz diskriminace/pronásledování zaměřené konkrétně proti jednotlivci. Jako důvody pro udělení azylu obvykle nepřijímáme ani takové záležitosti, jako jsou námítky proti výkonu vojenské služ-

by; touha po svobodnějším a ekonomicky výhodnějším způsobu života v této zemi; nebo přání, aby se zabránilo důsledkům porušování obecných zákonů v zemi žadatele.“

Jak víte, východoevropské země mimo jiné mají zákony, které zakazují svým státním příslušníkům pobývat v zahraničí bez platného povolení. Takové zákony jsou sice podle názoru naší vlády politováníhodné, ale samy o sobě nepředstavují perzekuci... nemůžeme přijmout, že kdokoli, kdo sem přijde z východní Evropy, má právo na azyl, nebo právo se zde usadit jen proto, že kdyby se vrátil do své země, mohl by čelit stíhání pro ilegální opuštění země nebo překročení doby povoleného pobytu...

Margaret Thatcherová:

„Nemůžeme přijmout, že kdokoli, kdo sem přijde z východní Evropy, má právo na azyl.“

Žádosti (o azyl) jsou posuzovány velmi opatrně, ale i když může mít člověk sympatie s těmi, kteří se potýkají s nutností žít v prostředí sociálních, ekonomických a politických problémů, které v současné době v Polsku převládají, neznamená to, že každý Polák, který by dal přednost životu na Západě, by měl být automaticky považován za uprchlíka... Tomuto tlaku musíme odolat, máme-li si zachovat přísnou imigrační kontrolu, ke které se vláda zavázala. Pokud bychom totiž poskytli neomezenou možnost azylu všem Východoevropanům, bylo by velmi obtížné odolat tlakům z ostatních zemí, jako je Írán.“

Margaret Thatcherová tak poměrně zásadně rozporuje tvrzení některých českých žurnalistů a politiků. Ti – ve snaze vyvolat mezi lidmi pocitem jakéhosi dluhu či závazku vůči Západu ochotu a pocit povinnosti „pomoci“ přijímat migranty – tvrdí, že před rokem 1989 západní země automaticky přijímaly každého Východoevropana, který o přijetí požádal. Nebylo tomu tak. Ani v případě imigrace Poláků – lidí z kulturně, nábožensky a politicky Spojenému království daleko bližšího prostředí, než je tomu v případě současných migrantů – vystavených tou dobou ztřeštěnému tlaku za Jaruzelského výjimečného stavu.

Jak došlo v historicky relativně krátkém období k tak zásadní proměně uvažování evropských politiků a k jejich rezignaci na obhajobu zájmů vlastních národů a států, je otázkou, na níž bychom se měli snažit hledat odpověď. ■

ZPRÁVA ZE SEMINÁŘE

25 let od liberalizace cen a zahraničního obchodu

1. ledna uplynulo 25 let od provedení pravděpodobně největšího ekonomického reformního manévru v historii naší země – od liberalizace cen a zahraničního obchodu v roce 1991. Institut Václava Klause si klade za cíl připomínat a zpracovávat klíčové události naší moderní historie, a proto není divu, že kulaté výročí zahájení liberalizační fáze úspěšné československé radikální transformace bylo tématem prvního letošního semináře IVK.

Seminář „25 let od liberalizace cen a zahraničního obchodu“, který se konal 11. ledna 2016, byl v mnohém výjimečný. Nebylo to pouze tím, že moderátoři byli tentokrát dva – pamětníci a přímí účastníci tehdejších událostí na federálním ministerstvu financí Jiří Weigl a Dušan Tříška. Bylo to především tím, že netradičně byl jediným řečníkem bývalý federální ministr financí v letech 1989–1992 a pozdější premiér a prezident republiky **Václav Klaus**.

Tvůrci transformace byli přesvědčeni o nutnosti celkové a bezpodmínečné likvidace komunistického politického a ekonomického systému.

Nechtěli pouhé parciální reformy či perestrojku.

Ten v obsáhlém vystoupení představil nejen ideová východiska naší transformace, ale i poučení a pravidla, která z její logiky vyplývala a která bylo nutné respektovat. Tvůrci transformace byli přesvědčeni o nutnosti celkové a bezpodmínečné likvidace komunistického politického a ekonomického systému. Nechtěli pouhé parciální reformy či perestrojku. Nebáli se slova kapitalismus. Jasně chápali, že transformační proces musí být přijat veřejností a musí být prováděn za její maximální spoluúčasti.

Chtěli trh bez degradujících adjektiv, což vyžadovalo volné, pružné, pohyblivé ceny. Ceny po liberalizaci konečně začaly odrážet a současně spoluvytvářet ekonomickou realitu. Liberalizací cen v lednu 1991 vrcholila série dílčích předchozích reformních kroků. Ač v den 1. 1. 1991 nebyly liberalizovány všechny ceny, bylo jich liberalizováno naprosto dominantní množství. Nešlo proto o liberalizaci parciální. Systém byl změněn.

Tvůrci transformace si byli vědomi zásadního významu makroekonomické rovnováhy, neboť jedině tak bylo možno zabránit nebezpečným cenovým spirálám. ČR se podařilo udržet nejnižší inflaci ze všech transformujících se zemí. Předstupněm k tomuto kroku byl mírně přebytkový státní rozpočet. Dnes všeobecně akcep-

tované deficitní rozpočtové hospodaření bylo tehdy zcela nepřijatelné. Podíl státního dluhu na HDP se podařilo snižovat až do poloviny 90. let – na nejnižší hodnotu 9,2 % v roce 1996.

Ve stejný den proběhla vedle liberalizace cen i liberalizace zahraničního obchodu, byl liberalizován běžný účet platební

1500 daní z obrátu, 500 záporných sazeb a 25 miliard dotací. Zrušení těchto věcí bylo revoluční. Jana Fůrstová, která dvacet let pracovala na Federálním cenovém úřadě, vzpomíná na počátek transformace jako na éru optimismu a idealismu. Podle Karla Dyby skupina reformátorů nebyla veliká, ale musela postoupit velmi tvrdý souboj

bilance. O stanovení úrovně měnového kurzu byla svedena jedna z hlavních bitev té doby. Koruna byla devalvována před liberalizací a k vyššímu kurzu, než požadoval Mezinárodní měnový fond. Jeho úroveň vytvořila stabilní kotvu liberalizací rozbourané ekonomice.

Ač v den 1. 1. 1991 nebyly liberalizovány všechny ceny, bylo jich liberalizováno naprosto dominantní množství. Nešlo proto o liberalizaci parciální. Systém byl změněn.

V následné diskusi Jiří Weigl připomněl, že devadesátá léta – období transformace – byla dobou ohromného nadšení, nikoliv érou „havlovské“ blbě nálady, jak se dnes někteří propagandisté pokoušejí tvrdit. Obrovský transformační manévr byl ohromným úspěchem. Měli bychom si to připomínat a být na to pyšní. Téma liberalizace cen a zahraničního obchodu je proto dodnes součástí boje o interpretaci 90. let.

Podle Dušana Tříšky byla liberalizace cen fascinujícím zážitkem, při němž se ukázalo, že mořská voda je slaná, že co platí v teorii v ekonomických učebnicích, platí také v praxi. Připomněl i některé tehdejší dnes již zapomenuté pojmy: transformační polštáře, ceny v aspiku, dovozní přírážka, „sunary“ aj.

Ivan Kočárník rovněž rád vzpomíná na tehdejší dobu. Za komunismu existovalo

s odpůrci a kritiky transformace. Chtít nejdříve konvertibilní zboží, jak odpůrci požadovali, a pak teprve liberalizovat by byla cesta do pekel. Kamil Janáček připomněl mzdovou regulaci, která formálně existovala až do poloviny 90. let, ale v praxi se prakticky nevyužívala. Podle Ivo Strejčka současná česká politika nemá odvahu se k událostem před 25 lety přihlásit. Pro Ladislava Jakla byla liberalizace cen životní okamžik: když se druhý den po liberalizaci otevíraly obchody, šlo o svátek. Eva Zamrazilová kritizovala americké profesory, kteří podporovali gradualistickou metodu. Pro Pavla Nýče byla zásadní svoboda podnikání. Pavel Řežábek kritizoval dnešní dotace, které jsou možná horší než záporné sazby daně z obrátu za komunismu.

Tvůrci transformace si byli vědomi zásadního významu makroekonomické rovnováhy, neboť jedině tak bylo možno zabránit nebezpečným cenovým spirálám.

Liberalizace cen byla klíčovým systémovým krokem: bylo také jasné, že se musí provést v jednom okamžiku. Mnoho úkolů z tehdejší doby je bohužel stále aktuálních – například rušení a omezování různých mimorozpočtových fondů, které má tak v oblibě současná vláda stejně jako mnoho jejích předchůdkyň.

Jiří Weigl, Marek Loužek